

Uvodni nagovor dr. Liljane Jankovič Grobelšek, predsednice Društva urbanistov in prostorskih planerjev Slovenije

Spoštovani!

Društvo urbanistov in prostorskih planerjev Slovenije organizira letos že 26. Sedlarjevo srečanje. Z njim obeležujemo kar dva pomembna jubileja:

- 40 let mineva, odkar nas je prezgodaj zapustil prof. Saša Sedlar, urbanist evropskega merila, po katerem smo poimenovali strokovna srečanja slovenskih urbanistov;
- 150 let mineva od rojstva prof. Maksa Fabianija, priznanega kraškega arhitekta in urbanista, po katerem smo poimenovali nagrado Maks Fabiani.

Letos bodo te nagrade jubilejne in mednarodne. Fabianiju posvečamo prvi del današnjih predavanj.

Naj se v kratkih besedah spomnimo obeh spoštovanih rojakov in kolegov, ki nas navdihujeta s svojo ustvarjalno močjo, nadčasnostjo v delih, ki sta jih ustvarila, in besedah, ki sta jih zapisala. Obenem sta bila oba vplivna in močno vpeta v čas, v katerem sta delovala, v zadnjem obdobju Fabianijevega življenja pa tudi sodobnika.

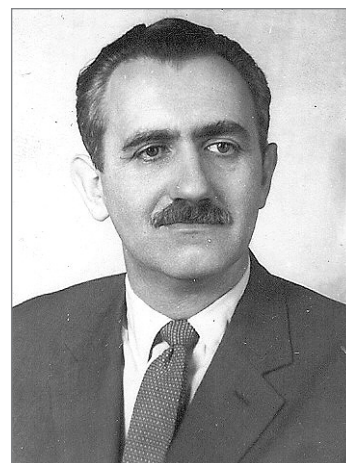
Prof. Saša Sedlar je bil izjemen človek in strokovnjak, diplomant arhitekture v Ljubljani, ki se je študijsko izpopolnjeval v Berlinu in bil Vurnikov asistent na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani (1939–1943). Po drugi svetovni vojni je bil uspešen jugoslovanski in slovenski urbanist, ki je opravljal visoke državne funkcije v Beogradu. Vodil je urbanistični odsek zveznega ministrstva za gradnje, deloval pri Zveznem projektivnem zavodu (1946–1949) in Zveznem urbanističnem zavodu (1949–1950). Leta 1955 je sodeloval pri ustanovitvi srbskega društva urbanistov. Naj dodam, da sem imela letos izjemno priliko, da sem prisostvovala praznovanju njihove 60-letnice v sklopu 11. mednarodne šole urbanizma v Kragujevcu (14.–16. maj 2015).

Sedlar je bil predsednik Društva arhitektov Slovenije, od leta 1959 podpredsednik Urbanističnega društva Slovenije in prvi predstojnik Katedre za urbanizem, ki je bila leta 1958 ustanovljena na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo v Ljubljani. Bil je mednarodno aktiven in ploden publicist. Obenem je vodil projektivni atelje v Ljubljani in bil avtor več urbanističnih načrtov za območje nekdanje Jugoslavije – za Črnomelj, Metliko, Majdanpek, Knjaževac in druge.

To so impresivni biografski podatki. Da pa bi priklicali veličino duha, ki jo danes izpričujejo njegovi tedanji sodelavci in učenci, dodajam Sedlarjeve misli, ki so še vedno popolnoma aktualne.

O sodelovanju javnosti pri urbanističnih odločitvah glede novega poslovnega središča Ljubljane (Sedlar, 1956): »Bomo s tem pridobili originalno, revolucionarno zasnovo? Ali se bomo rajši odločili za manj tvegano konvencionalno rešitev? Vsekakor to ni naloga samih urbanistov in arhitektov. To je splošni kulturni problem, s katerim se je vredno ukvarjati, in pri razčiščevanju teh vprašanj je neizogibno sodelovanje vse naše javnosti.«

Glede (družbene) vloge urbanista se nasloni na kodeks članov urbanističnega društva Velike Britanije (Sedlar, 1964): »Ne glede na družbeni sistem, za katerega je prirejen

Slika 1: prof. dr. Saša Sedlar (1913–1975)

ta kodeks, se v njem vendarle odražajo nekatere misli, ki bi lahko nastale tudi v naših razmerah. Na vprašanje, ali je v odnosih v našem urbanizmu in med našimi urbanisti res vse v najpopolnejšem redu, bo treba priznati, da bi nam bil kodeks poklicne morale kar potreben. Ugled poklica namreč ni odvisen samo od kvalitete opravljenega dela, temveč tudi od morale tistih, ki ga izvajajo. Naša strokovna društva so poklicana, da se prav v teh zadevah močneje uveljavijo.«

Prof. Maks Fabiani je bil prvi urbanist avstro-ogrske monarhije in osebni umetniški svetovalec prestolonaslednika. Bil je avtor pomembnih dunajskih palač – Urania, Artaria in Portojs & Fix – iz obdobja okoli leta 1900 in veliko drugih pomembnih del. Bil je ustanovni član društva avstrijskih arhitektov (1904) ter predsednik avstrijske zbornice inženirjev in arhitektov (1904–1907), prejel je več pomembnih odlikovanj, bil je profesor na dunajski tehniški univerzi, sodelavec Otta Wagnerja.

Po ljubljanskem potresu leta 1895 je izdelal urbanistični regulacijski načrt Bele Ljubljane. Njegove smele regulacijske ideje so močno vplivale na mestni razvoj v začetku dvajsetega stoletja, v času živahne popotresne obnove Ljubljane župana Ivana Hribarja (od 1896 do 1910). Po njegovih načrtih so uredili sodnijski trg ob Miklošičevi cesti, danes Miklošičev park. V tem mestnem predelu je nastajala sodobna secesijska arhitektura, tudi Fabianijeve palače, kot so Hribarjeva hiša na Ajdovščini ter Bambergova in Krisperjeva v Miklošičevi ulici. Fabianijev predlog tako imenovanega »notranjega ringa« je bil dokončan in sklenjen šele z izvedbo Fabianijevega mostu čez Cukrarno v letu 2012.

Po vrnitvi na Kras v letu 1917 je Fabiani urejal Štanjel, bil njegov župan, pripravljala regulacijske načrte za številne vasi in mesta Goriške, Furlanije in Benečije, vendar o tem podrobneje v prispevkih v nadaljevanju.

Kreativnost in moč veje iz njegovih številnih del ter iz knjige *Akma, duša sveta* (1946), ki jo je pisal v drugi polovici svojega življenja, močno obeleženi z obema svetovnjima vojnama 20. stoletja in njegovo usodo v tem času. Optimistično daljnovidno je v *Akmi* zapisal (Fabiani, 1946): »Usmerjeno ljudstvo, z velikim razumevanjem za svoje naloge in naloge države bi naredilo čudeže.« In še: »V razvitih deželah si ne moremo niti misliti, da bi bili privatni interesi v nasprotju z državnimi.«

Velikani slovenskega urbanizma, kot sta Sedlar in Fabiani ter tudi lani umrli Vladimir Braco Mušič, nas navdihujejo in zavezujejo, da nadaljujemo in nadgrajujemo njihovo delo ter tudi sami pustimo pravi pečat v družbi in prostoru.

In končno, poudarek današnjega srečanja je na **vizijah prostorskega razvoja skozi urejanje voda**. Slovenija je izjemno vodnata dežela. Vode so največji komunikacijski sistem na svetu in nujne vsemu življu. Že z rimskim pravom^[1] so opredeljene kot stvari, skupne vsem (lat. *res omnium communes*). Zato so naše skupno bogastvom in obnem skrb.

V današnjih prispevkih se pustimo popeljati čez velike vizije ter čez konkretne projekte in pomembne uresnitve. S ciljem, da nas navdihnejo, da ustvarimo velike vizije urejanja prostora!

.....
Dr. Liljana Jankovič Grobelšek, univ. dipl. inž. arh.
Društvo urbanistov in prostorskih planerjev Slovenije, predsednica
E-pošta: drustvo.dupps@gmail.com; liljana.jankovic@ljubljana.si

Slika 2: prof. dr. Maks Fabiani (1865–1962)

Opombe

^[1] V rimskem pravu je obstajala posebna kategorija stvari, do katerih nihče ni mogel pridobiti lastninske pravice. To je veljalo za zrak, vode in morsko obalo. »Tekoča voda je obča stvar. Potoki in reke so v splošni uporabi državljanov in ne morejo biti zasebna last.« (Lat. *Aqua profluens res est communis*; Stojčević, D., Romac, A., 1980: 43.)

Viri in literatura

- Sedlar, S. (1956). Arhitektura – kontrasti Ljubljanskega središča, *Naša sodobnost*, 4/št. 5, str. 473–476.
- Sedlar, S. (1957). Ljubljana kao radni centar regiona: koreferat za VI. savetovanje urbanista Jugoslavije u Aranđelovcu.
- Sedlar, S. (1962). Ob urbanističnem načrtu Ljubljane, *Naša sodobnost*, 10/št. 5, str. 439–443.
- Sedlar, S. (1964). O poklicu urbanista. *Urbanizem*, št. 1.
- Mušič, B. (1964): Maks Fabiani – stoletnica rojstva. *Urbanizem*, št. 6.
- Pozzeto, M. (1997). Maks Fabiani – vizije prostora. Kranj: Založba Libra.
- Fabiani, M. (1988): Marko Pozzetto (ur.), Maks Fabiani. Nove meje v arhitekturi (Trst, junij–september 1988). Benetke.
- Fabiani, M. (1946, prevod 1999). *Akma, duša sveta*, Ustanova Maks Fabiani, Štanjel.
- Hrausky, A., Koželj, J. (2010): Maks Fabiani: Dunaj, Ljubljana, Trst. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Stojčević, D., Romac, A. (1980): *Dicta et regulae iuris*. Latinska pravila, izreke i definicije sa prevodom i objašnjenjima. Savremena administracija, Beograd.